

Lunds Universitet
Mänskliga rättighetsstudier
Fortsättningskurs MRSG20 31-60 Hp
B-uppsats, 10 Hp
Höstterminen 2012

”Riktig” våldtäkt

En analys av våldtäktsmyters förekomst i sexualbrottmål

Blomkvist, Maria
Handledare: Tullberg, Andreas

”Riktig” våldtäkt

En analys av våldtäktsmyters förekomst i sexualbrottmål

Författare: Blomkvist, Maria

Handledare: Tullberg, Andreas

Lunds Universitet

Mänskliga rättighetsstudier

Fortsättningskurs MRSG20 31-60 Hp

B-uppsats 10 Hp

Höstterminen 2012

Abstract

Rape is a crime that affects thousands of women and men. In Sweden there are approximately 3000 police reports every year and with a large existing number of hidden statistics. Society's definition of rape is a matter of interpretation, which is influenced by moral views and creates myths of how victim and perpetrator should act for a situation to be classified as a "real" rape. It is easier to define incidents as rape when certain circumstances occur according to existing gender stereotyped ideas. To explore how these perceptions affect the discourse of legal courts an analysis of a rape case was carried out. This by using an measuring instrument called the IRMA-scale. The scale contains 40 statements and was originally used on a survey group where the participants had to grade their agreement with every claim on a 7-point scale. The scale was modified to fit the purpose of the analysis in this essay. The material examined is a court case from the year 2007. The results show that, like in the rest of society, rape myths flourish in the Swedish court system. In conclusion, rape is viewed as a rather narrow concept which might create the consequence of making it difficult for women to define experiences as rape. This in turn reproduces the stereotypes of victim, perpetrator and crime.

Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
Teori	6
2.1. Feministisk teori och sexuellt våld	6
2.2. Riktiga våldtäkter, gärningsmän och offer	7
2.3. Tron på våldtäktsmyter	10
2.3.1. Rape Myth Acceptance Scale (RMAS)	10
2.3.2. Illinois Rape Myth Acceptance Scale (IRMA)	11
Metod	13
3.1. Modifiering av modell	13
3.2. Begränsningar med IRMA-skalan	13
3.3 Material och avgränsningar	14
3.4 Etiska överväganden	14
Analys	15
4.1. Hon bad om det	15
4.2. Det var inte en riktig våldtäkt	17
4.3. Han menade det inte	18
4.4. Hon ville	19
4.5. Hon ljuger	20
4.6. Våldtäkt är en obetydlig händelse	21
4.7. Våldtäkt är en avvikande händelse	22
Sammanfattande diskussion	24
Referenser	26
Bilaga	27

1. Inledning

Mäns våld mot kvinnor är en väldigt aktuell fråga inom jämställdhetsdebatten och våldtäktsbrottsligheten har som ett led i detta även den fått stort utrymme. Som följd har den svenska sexualbrottslagen omarbetats ett flertal gånger under de senaste decennierna. Trots detta fortsätter likväl de polisanmälda sexualbrotten att öka i statistiken. Huruvida denna ökning beror på nämnda lagändringar, en faktisk ökning av dessa brott eller en ökad anmälningsbenägenhet går inte att med säkerhet fastställa. Den senaste sexualbrottslagändringen skedde 2005.

Våldtäktsdefinitionen vidgades då till att även omfatta fall då offret befunnit sig i ett så kallat hjälplöst tillstånd - något som tidigare har rubricerats som sexuellt utnyttjande.¹ Detta har haft som effekt att det har skett en ökning i antalet anmälda våldtäkter i kontrast till en minskning av anmälningar av sexuellt utnyttjande.² År 2006, året innan händelserna som ligger till grund för det fall jag i denna uppsats skall undersöka, anmäldes 2644 våldtäkter i Sverige, vilket är drygt 7 våldtäkter per dygn.³ Därtill kan tilläggas det, i vårt land, beräknade mörkertalet för sexualbrott på 80-90 procent.⁴

Precis som i alla brottmål i Sverige ligger bevisbördan på åklagaren även när det gäller sexualbrott. Det brukar sägas att att det måste vara ställt *utom rimligt tvivel* att den tilltalade har gjort sig skyldig till brottet han åtalas för. Då sexualbrott ofta sker i avskildhet uppstår frekvent situationen att offrets ord står mot förövarens. Det är då upp till offret att på andra sätt kunna bevisa att hennes berättelse stämmer.⁵ Om det inte finns någon teknisk bevisning handlar det slutligen om vems uppgifter som förefaller vara mest trovärdiga. Även om sexualbrott juridiskt skall hanteras som övriga brottmål finns det i samhället en uppsjö av inställningar och attityder kring vad som är en ”riktig” våldtäkt, ett ”riktig” våldtäktsoffer och en ”riktig” våldtäktsman.⁶ Dessa inställningar och attityder är oftast

¹ Brottsförebyggande Rådet (2008) *Rapport 2008:13: Våldtäkt mot personer 15 år och äldre - Utvecklingen under åren 1995-2006*, Edita Nordstedts AB, s. 6

² Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 8

³ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 28

⁴ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 10, s.22-23

⁵ Asp, Petter (2010) ”Våldtäkt - ett rättsligt perspektiv” i *Antologi: sju perspektiv på våldtäkt*, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet, Uppsala, s. 55-56

⁶ Wennstam, Katarina (2002) *Flickan och skulden: En bok om samhällets syn på våldtäkt*, Bonnier, Stockholm, s. 188-193

stereotypa, fördomsfulla och/eller rent falska⁷ och grundar sig på en förlegad syn av manlig och kvinnlig sexualitet.⁸ Samlingsnamnet för dessa ståndpunkter är våldtäktsmyter och de bidrar till att skapa ett klimat som är högst ifrågasättande, och rent av fientligt, för våldtäktsoffer.⁹

Stina Jeffner presenterar i sin avhandling ”Liksom våldtäkt, typ” sin undersökning gjord med ungdomar angående sexuellt våld. En av hennes slutsatser är att den grundläggande inställningen hos ungdomarna i undersökningen initialt var att de ansåg att allt som sker efter att en tjej har sagt ”nej” är våldtäkt. När Jeffner i sina intervjuer problematiserade konceptet till konkreta exempel blev det dock tydligt att omständigheterna hade en avgörande betydelse för förståelsen av våldtäkt. Enligt ungdomarna kan det endast handla om våldtäkt ifall tjejen säger nej på rätt sätt, inte uppvisar några känslor för killen efteråt, om hon inte har dåligt rykte eller han bra rykte och om tjejen mår väldigt dåligt efter händelsen. Dessutom anses alkohol vara en förmildrande omständighet både i sådan mån att tjejen borde veta bättre än att dricka sig full men även att killen inte kan hållas lika ansvarig för sina handlingar om det är han som är berusad. Uppfattningen är alltså att det inte finns en särskild gräns mellan sex och våldtäkt utan ett tolkningsutrymme.¹⁰

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka huruvida, och på vilket sätt, våldtäktsmyter som existerar i övriga samhället förekommer och tar plats i svenska rättssalar. Jag vill undersöka på vilka sätt offrets och gärningsmannens/gärningsmännens beteenden diskuteras i rättsprocessen kring sexualbrott i en heterosexuell kontext. Analysen sker genom att med hjälp av den så kallade IRMA-skalan granska en våldtäktsdom från 2007. Jag kommer främst att använda tingsrättsdomen men även hovrättsdomen som underlag.

⁷ Burt, Martha (1980) ”Cultural Myths and Supports for Rape” i *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 38., No. 2., s. 217

⁸ Wennstam (2002), s. 19

⁹ Burt (1980), s. 217

¹⁰ Jeffner, Stina (1997) *Liksom våldtäkt, typ*, Uppsala universitet, Uppsala, s. 189-191

2. Teori

2.1. Feministisk teori och sexuellt våld

Basen för en stor del av den litteratur som berör och behandlar strukturella förklaringar och anledningar till våldtäkt återfinns inom det feministiska fältet. Det existerar givetvis olika inriktningar även inom den feministiska forskningen men den gemensamma utgångspunkten består i ett fokus på den patriarkala strukturen och de ojämna maktförhållandena mellan män och kvinnor. Sexualbrott ses följaktligen som ett av de mer extrema medel män brukar för att bevara sin överordnade maktposition gentemot kvinnor.¹¹ Susan Brownmiller beskriver i sin bok ”Against Our Will: Men, Women and Rape” att sexuellt våld i grunden inte handlar om sexualitet utan om just makt. Hon menar även att våldtäkt inte endast är ett maktutövande mot en enskild kvinna utan mot kvinnor som grupp. Rädslan över, och risken för, att bli våldtagen fungerar som ett effektivt sätt att säkerställa kvinnlig underordning eftersom det blir den naturliga överlevnadsstrategin.¹² Kvinnor måste, såväl socialt som fysiskt, anpassa sig efter villkor ur en manlig dominans. Endast det faktum att våldet existerar leder till en begränsning av kvinnors handlingsfrihet och valmöjligheter samtidigt som män som grupp vidhåller sin makt - detta trots att många män aldrig våldtar och många kvinnor aldrig blir våldtagna.¹³

Själva begreppet ”våldtäktsmyter” väcktes på 1970-talet av sociologer och feminister som beskrev ett komplext kulturellt mönster av attityder som de hävdade understöder och vidmakthåller manligt våld gentemot kvinnor. Dessa attityder anses vara en kombination av att skuldbelägga offret, stödja förövaren och att minimera och/eller rättfärdiga våldet.¹⁴ Ett exempel på en sådan myt är att kvinnor rutinmässigt ljuger om att ha blivit utsatta för våldtäkt. Denna myt har för många blivit allmänt accepterad på grund av de få exempel av falska våldtäktsanklagelser som blir utbredd uppmärksammas.¹⁵ För visst ljuger våldtäktsoffer, precis som rånoffer, inbrottsoffer och

¹¹ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 13

¹² Brownmiller, Susan (1975) *Against Our Will: Men, Women and Rape*, Simon & Schuster, New York, s. 14-15

¹³ Jarl, Bengt & Stolt, Eleonora (2010) ”Mellan normalitet och avvikelse: Forskning om sexualförövare och framväxten av praktisk behandling” i *Antologi: sju perspektiv på våldtäkt*, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet, Uppsala, s. 87-88

¹⁴ Payne, Diana L. & Lonsway, Kimberly A. & Fitzgerald, Louise F (1999) ”Rape Myth Acceptance: Exploration of Its Structure and Its Measurement Using the Illinois Rape Myth Acceptance Scale” i *Journal of Research in Personality*, No 33., s. 27-28

¹⁵ Lonsway, Kimberly A. & Fitzgerald, Louise F. (1994) ”Rape myths: In review” i *Psychology of Women Quarterly*, 18., s. 135

misshandelsoffer, men ingen statistik pekar på att falsk angivelse av sexualbrott är något vanligt och/eller återkommande.¹⁶ Dessutom går det att hävda att de fall som avskrivs, på grund av att anklagelserna skulle vara falska, lika troligt kan vara ett bevis på attityder inom polisen som en kvinnas bedrägeri.¹⁷

2.2. Riktiga våldtäkter, gärningsmän och offer

Genom att se på sexualbrott genom ett feministiskt perspektiv utesluts idén om att individuella faktorer, såsom exempelvis någon form av personlighetsstörning, skulle ha ett betydande förklaringsvärde i varför våldtäkter sker. De flesta män ses följaktligen som kapabla till att våldta under vissa omständigheter.¹⁸ Detta är även något som Brownmiller belyser i sin bok. Hon menar att våldtäktsmän inte skiljer sig från andra män därför att alla män skulle kunna bli våldtäktsmän.¹⁹ Denna uppfattning om alla män som potentiella våldtäktsmän har även uttryckts av Maria-Pia Boëthius i boken ”Patriarkatets våldsamma sammanbrott & Varför våldtäkt finns”. Hon menar att det finns få saker som gör män så rasande som att bli ansedd kababel till att våldta och att många anser att detta påstående är påhittat av kvinnor för att kunna sätta dit alla män. Boëthius anser dock att det snarare är den allmänna moralen som har format denna idé och att kvinnorna är de som i själva verket kämpar mest för att bevisa att det som felaktigt. Som Boëthius själv uttrycker det: ”Det är kvinnor som framhärdar i att följa med nystiftade bekantskaper hem på fika, det är kvinnor som framhärdar i att låta sig skjutas hem av relativt okända män, det är kvinnor som släpper in sin exsambo eller exmake även om relationen är känslig, det är kvinnor som låter en nyfunnen vän följa med upp”. Problemet är att när någon av dessa män blir våldtäktsmän så talar den samhälleliga moralen om för kvinnan att hon inte borde ha litat på mannen, att hon inte skulle ha varit så dum, att hon inte borde ha utmanat ödet.²⁰

Även om alla män inte våldtar går det alltså samtidigt inte att se på någon om han är, eller kan bli, en våldtäktsman eller inte. Däremot är det tydligt vilken bild av en våldtäktsman som vi blir matade med. De förövare som når tidningarnas förstasidor och media i övrigt beskrivs ofta som kriminella,

¹⁶ Wennstam (2002), s. 194

¹⁷ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 135

¹⁸ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 13

¹⁹ Brownmiller (1975), s. 176

²⁰ Boëthius, Maria-Pia (1990) *Patriarkatets våldsamma sammanbrott & Varför våldtäkt finns*, Bonnier, Stockholm, s. 51-52

galna och sinnessjuka. Ingenting en ”vanlig man” kan känna igen sig i och därmed även något som det går att skjuta ifrån sig.²¹ Det finns en stor problematik i att framställa våldtäktsmän som perversa monster eftersom det ger till följd att andra män går fria från misstankar. Detta skapar enorma konsekvenser för kvinnorna som blir våldtagna, men inte trodda, för att det är en ”bra man” som är förövaren.²² Det finns en rädsla för att vidkänna de allra flesta våldtäktsmäns vanlighet. Om vi erkänner att de ofta har mycket gemensamt med våra pojkvänner, pappor och klasskompisar måste vi också acceptera en mycket mer komplicerad bild än den med galningen som hoppar på främmande kvinnor i parken. Vi måste nämligen då börja ställa oss frågor om vad det är i de samhällsliga strukturerna som gör våldtäkt till ett så vanligt förekommande fenomen.²³ Som Stina Jeffner uttrycker det: *”För att en kille ska vara en våldtäktsman måste han passa in i de förväntningar som är knutna till hur en våldtäktsman är. Så länge dessa förväntningar inte inkluderar så kallade ”bra killar” kommer det att vara möjligt att omtolka händelser till något annat än våldtäkt”*.²⁴

Beroende på *vem* det är som våldtar ses övergreppen i sig som antingen uppenbara eller tveksamma. Om förövaren är alkoholiserad, invandrare eller kriminell har offret en mycket större chans att ses som just ett offer istället för medskyldig.²⁵ För precis som endast vissa män antas kunna vara våldtäktsmän är det även endast vissa kvinnor som ses som riktiga offer. Faktorer som ålder, alkoholvanor, relation till förövaren, sexuell historia och preferenser bidrar alla till att skapa en bild av om våldtäkten är att betrakta som ”en riktig våldtäkt”.²⁶ Kvinnor kategoriseras än idag till att antingen vara madonnor eller horor och är det en kvinna med en ”tveksam” livsstil som har blivit våldtagen finns ofta uppfattningen att övergreppen inte är lika allvarliga.²⁷

Genom att smutskasta offret dras en skillnad mellan henne och andra kvinnor och det går på så sätt att förskjuta alla tänkbara likheter med henne på samma sätt som det är bekvämt att förskjuta likheter med förövaren. Det handlar om att skapa en distans mellan det familjära och vanliga och en

²¹ Wennstam, Katarina (2004) *En riktig våldtäktsman: en bok om samhällets syn på våldtäkt*, Bonnier, Stockholm, s. 59

²² Boëthius (1990), s. 48-49

²³ Wennstam (2004), s. 196-199

²⁴ Jeffner (1997) s. 256

²⁵ Wennstam (2004), s. 279

²⁶ Wennstam (2002), s. 126-130

²⁷ Wennstam (2002), s. 43-44

verklighet där våldtäkt existerar. Vi försöker hitta anledningar till att vissa kvinnor blir våldtagna så att vi med säkerhet kan tro att vi själva aldrig skulle hamna i samma situation.²⁸ Samtidigt är det som Susan Brownmiller hävdar att precis som att alla män skulle kunna bli våldtäktsmän är även alla kvinnor potentiella offer. Det är inte endast en viss typ av kvinnor som blir våldtagna.²⁹

Problemet med att distansera och främmandegöra våldtäkt är att våldtäkt oftast sker just i det vanliga och familjära. De allra flesta våldtäktsmän våldtar tjejer som de legat med förut och som kanske fortfarande är kära i dem, de ger sig på en däckad klasskompis på fest eller tvingar till sig sex från tjejen som är känd för att alltid säga ja.³⁰ En avgörande faktor i vilken bild som förmedlas kring vad som är en ”riktig” våldtäkt står media för.³¹ Trots att offer och förövare oftast känner varandra i våldtäktsfall och att så många som 32 procent av alla anmälda våldtäkter sker i en nära relation³², basunerar tidningarna varje sommar ut att det är att bli påhoppad i parken som vi ska akta oss för.³³ Detta trots att utomhusvåldtäkter och överfallsvåldtäkter båda är kategorier som utgör en minskande del av de sammanlagda våldtäktsanmälningarna.³⁴ Överfallsvåldtäkter utgör exempelvis endast 12 procent av alla anmälda våldtäkter.³⁵ Dessutom beräknas fallen av våldtäkt i en nära relation ha en lägre frekvens av självrapportering då det av förklarliga skäl ofta är svårare för offret att anmäla övergreppen till polis. Konsekvenserna av att anmäla kan te sig värre än konsekvenserna av att stå ut med situationen. Känslomässiga band, socialt liv, gemensamma barn och ekonomi är alla faktorer som kan spela in på ett helt annat sätt om brottet sker i en nära relation jämfört med om gärningsmannen är en främling.³⁶ Den man en kvinna skall vara mest rädd för är följaktligen den man som kvinnan lever med.³⁷

²⁸ Wennstam (2004), s. 196-197

²⁹ Brownmiller (1975) s. 348

³⁰ Wennstam (2004), s. 76

³¹ Wennstam (2004), s. 203-204

³² Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 18

³³ Wennstam (2004), s. 64

³⁴ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 8

³⁵ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 18

³⁶ Brottsförebyggande Rådet (2008), s. 23

³⁷ Jarl & Stolt (2010) s. 87

2.3. Tron på våldtäktsmyter

2.3.1. Rape Myth Acceptance Scale (RMAS)

1980 publicerade Martha Burt sin artikel ”Cultural Myths and Supports for Rape” där hon presenterade resultatet av sin undersökning kring om och varför tron på dessa så kallade ”våldtäktsmyter” är så utbredd. Genom sin undersökning utvecklade hon den metod som skulle bli den mest använda inom studierna av våldtäktsmyter - den så kallade Rape Myth Acceptance Scale (RMAS). RMAS består av 19 påståenden och frågor som deltagarna i undersökningen skulle gradera på en sjukskalig skala som sträcker sig från ”strongly agree” till ”strongly disagree”.³⁸ Burt var även den första att definiera begreppet våldtäktsmyter³⁹ och beskrev dem som ”*prejudicial, stereotyped, or false beliefs about rape, rape victims, and rapists*”. Enligt Burt påverkar acceptansen för våldtäktsmyter hur smalt eller brett vi är beredda att definiera våldtäkt i sig.⁴⁰

I sin undersökning lät Burt 598 amerikaner över 18 år svara på frågor och ta ställning till olika påståenden.⁴¹ Hon ville undersöka om, och i så fall hur, ett antal variabler påverkade huruvida en person hade hög eller låg RMS (= rape myth acceptance). Variablerna hon undersökte var attityder i form av sexuell konservatism, negativ inställning till sex, acceptans för våld i nära relationer samt stereotypa könsroller. Vidare undersökte hon även hur positivt inställda deltagarna i undersökningen var till sig själva, sitt kön och sin sexualitet, erfarenheter av sexuellt våld, samt en del bakgrundsfaktorer såsom hur utbildade deltagarna var, deras ålder, yrke och kön.⁴²

Resultatet av Burts undersökning utmynnade i två huvudsakliga svar. För det första konstaterade hon att amerikaner i stor utsträckning tror på våldtäktsmyter.⁴³ Samma ståndpunkt bekräftades även senare av Kimberly A. Lonsway och Louise F. Fitzgerald som i sin artikel ”Rape myths: In review” har sammanfattat en rad olika undersökningar kring våldtäktsmyter. De anser att acceptansen för våldtäktsmyter generellt är hög bland befolkningen och att undersökningar som gjorts i väldigt stor

³⁸ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 137

³⁹ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 134

⁴⁰ Burt (1980), s. 217

⁴¹ Burt (1980), s. 220

⁴² Burt (1980), s. 218-219

⁴³ Burt (1980), s. 229

utsträckning bevisar detta.⁴⁴ Burts andra slutsats är att attityderna kring våldtäkt är starkt kopplade till inställningar kring könsroller, misstro till det andra könet och framförallt ett normaliserande av våld i nära relationer. Enligt hennes resultat lever vi följaktligen i en värld som i hög grad är fientligt inställd till våldtäktsoffer samtidigt som denna inställning är oerhört svår att förändra då den är sammankopplad med andra starka uppfattningar om kön, våld, sexualitet och identitet. Burt menar att våldtäkt är den logiska förlängningen av den våldsnormaliserande, hierarkiska, könsstereotypiska kultur vi lever i.⁴⁵

Lonsway och Fitzgerald belyser dock en kritik angående Burts sammankoppling mellan tron på våldtäktsmyter och acceptans av våld. De menar att påståendena i Burts undersökning, gjorda för att mäta deltagarnas inställning till våld, i stor utsträckning syftar på våld gentemot kvinnor. Det kan alltså vara missledande att dra slutsatsen att en accepterande syn på våld i allmänhet ger en större acceptans för våldtäktsmyter. Lonsway och Fitzgerald menar genom sin studie av olika våldtäktsmytsundersökningar att det är svårt att hitta säkra kopplingar till varför det existerar en sådan utbredd acceptans av våldtäktsmyter.⁴⁶ Kön, sexuell konservatism och en negativ inställning till kvinnor vill de dock erkänna har tämligen starka kopplingar till en större acceptans av våldtäktsmyter.⁴⁷

2.3.2. Illinois Rape Myth Acceptance Scale (IRMA)

Sedan Burts skapande av den första skalan för att mäta RMS har en mängd studier utförts utifrån både RMAS och andra mätskalor kring våldtäktsmyter. Problemet har dock kvarstått att det har varit tämligen svårt att hitta ett konsekvent mönster av anledningar bakom den generellt höga acceptansen av våldtäktsmyter.⁴⁸ Lonsway och Fitzgerald ansåg att en av anledningarna till det ofta spretiga resultatet av studierna kring våldtäktsmyter berodde på att definitionen av begreppet var otillräcklig. De omdefinierade begreppet och beskrev det som *”attitudes and beliefs that are generally false but are widely and persistently held, and that serve to deny and justify male sexual aggression against women.”*⁴⁹ De menar att våldtäktsmyter i det väsentligaste bär stora likheter med

⁴⁴ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 137

⁴⁵ Burt (1980), s. 229

⁴⁶ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 150

⁴⁷ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 155

⁴⁸ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 155

⁴⁹ Lonsway & Fitzgerald (1994), s. 134

stereotyper och liksom stereotyper kan dessa myter inte karaktärisera enskilda fall av sexuellt våld utan deras styrka ligger i deras allmänna spridning inom en kultur och hur de påverkar klimatet kring sexuellt våld i samhället.⁵⁰

En annan av kritik framförd av Lonsway och Fitzgerald har att göra med att de anser att tidigare forskning inte har undersökt underliggande strukturella frågor tillräckligt. De hävdar att detta är en viktig aspekt då det inte är troligt att alla våldtäktsmyter fungerar, uppfattas och accepteras på samma sätt av alla individer och grupper.⁵¹ När Lonsway och Fitzgerald tillsammans med Diana L. Payne utvecklade sin egen våldtäktsmytsskala kallad The Illinois Rape Myth Acceptance Scale (IRMA) var just idén om våldtäktsmyter som tematiska ett viktigt element. Genom sina undersökningar fann Lonsway, Fitzgerald och Payne att det både finns en generell uppfattning och acceptans kring våldtäktsmyter men att de även går att dela in i sju olika kategorier. Dessa är ”Hon bad om det”, ”Det var inte en riktig våldtäkt”, ”Han menade det inte”, ”Hon ville”, ”Hon ljugar”, ”Våldtäkt är en obetydlig händelse” samt ”Våldtäkt är en avvikande händelse”. I skalan Lonsway, Fitzgerald och Payne utvecklade gavs de olika kategorierna olika antal påståenden beroende på hur omfattande de ansågs vara.⁵²

Andra aspekter som det lades stort fokus på i utvecklingen av IRMA-skalan var ordval och användningen av slang. Påståendena som används har blivit nedkortade och försök har gjorts för att göra dem så tydliga som möjligt och lämna så lite som möjligt till tolkning. Slanguttryck och talspråk har både för- och nackdelar då de bidrar till att på en kort tid göra skalan omodern samt att den kan vara icke applicerbar på alla kulturer och samhällen. Samtidigt är just den här typen av språk omfattande använt när det handlar om att diskutera manlig och kvinnlig sexualitet. I IRMA-skalan återfinns en kompromiss med vissa mer traditionella uttryck och vissa påståenden där slanguttryck inkluderas.

Slutligen kan nämnas att i IRMA-skalan, som består av 45 påståenden, är 5 så kallade utfyllnadspåståenden som, även om de berör ämnet kring sexuellt våld, inte i sig själva är

⁵⁰ Payne & Lonsway & Fitzgerald (1999), s. 30

⁵¹ Payne & Lonsway & Fitzgerald (1999), s. 31-32

⁵² Payne & Lonsway & Fitzgerald (1999), s. 37

våldtäktsmyter. Dessa inkluderas för att minimera risken att deltagarna i undersökningen svarar uppreparande på alla påståenden. Utfyllnadspåstående räknas inte in i resultatet av undersökningen.⁵³

3. Metod

3.1. Modifiering av modell

I min användning av IRMA-skalan finner jag det relevant att fokusera på de 40 påståenden som används för att mäta en persons RMA. Då mitt undersökningsobjekt är domslut från en svensk tings- och hovrätt, och inte en individ eller grupp av individer som skalan från början är utformad efter, har jag funnit det tämligen irrelevant att redogöra för vilka matematiska metoder och instrument som använts för att räkna ut deltagarnas RMA och hur olika faktorer har räknats in i diagram, tabeller och procent. Jag kommer inte heller själv att gradera domstolarnas acceptans för våldtäktsmyter. De tidigare nämnda utfyllnadsfrågorna är inte del i min analys och har uteslutits helt. Jag har valt att behålla påståendena på originalspråket, engelska, för att minimera risken för att min tolkning av påståendena påverkar översättningen.

3.2. Begränsningar med IRMA-skalan

Lonsway, Fitzgerald och Payne tar själva upp en del kritiska ståndpunkter mot IRMA-skalan som jag finner det värt att nämna. Jag har redan berört kritiken gällande ordval och talspråk och hur dessa påverkar hur tidsbunden skalan är samt att det även är en faktor som inverkar på hur stor kulturell allmängiltighet den har. Den kulturella tillgängligheten påverkas även av påståendena i sig själva. Klädkoder och klassindelningar som omnämns existerar inte i vissa samhällen liksom det säkerligen finns aspekter som är högst påtagliga i vissa kulturer som överhuvudtaget inte omnämns i IRMA-skalan.⁵⁴

Sanningshalten i en del av påståendena som används kan vara svår att verifiera eller kontrollera. Det går givetvis att diskutera rimligheten, men hur går det exempelvis att bevisa eller motbevisa huruvida många kvinnor har en dold önskan om att delta i sexuella handlingar med våldsinslag? Det går inte heller att bortse från att alla påståenden går att tolka på olika sätt. Att svara jakande på

⁵³ Payne & Lonsway & Fitzgerald (1999), s. 33-34

⁵⁴ Payne & Lonsway & Fitzgerald (1999), s. 61-62

påståendet ”When a woman is a sexual tease, eventually she is going to get into trouble” kan både vara resultatet av en snedvriden kvinnosyn men även tolkas som att den svarande har uppfattningen att kvinnor och flickor med en sexuell attityd kan råka illa ut hur klandervärdt detta än är. Deltagarna i undersökningen kan ha väldigt olika typer av våldtäkt i tanken när de graderar påståendena⁵⁵ precis som jag själv med största sannolikhet har lagt min egen tolkning på påståendena när jag undersöker deras förekomst i det rättsfall jag behandlar.

3.3 Material och avgränsningar

Materialvalet skedde medvetet på så sätt att jag sedan tidigare hade kännedom om fallet och ansåg att det kunde fylla syftet med min frågeställning på ett givande sätt. Jag fann det även viktigt att välja ett relativt nytt fall för att spegla dagens rättssystem så väl som möjligt. Jag lade särskild vikt vid att fallet jag valde skulle ha inträffat efter den nya våldtäktslagstiftningen från 2005 där våldtäktsbegreppet har utökats till att inkludera fler scenarion (SFS 2005:90). Med tanke på uppsatsens omfattning har jag valt att endast behandla ett rättsfall. Rättsfallet i fråga utgörs av ett kvinnligt offer och två manliga förövare. Följaktligen behandlar inte uppsatsen det sexuella våld som existerar mellan personer av samma kön och inte heller berörs våld utfört av en kvinnlig förövare.

Begränsningen av analysmaterial ger som konsekvens att resultat som framkommer inte kan generaliseras till att representera alla (heterosexuella) sexualbrottsfall i svensk domstol. Det finns dock ingen anledning att tro att just detta fall skulle vara avvikande eller atypisk i sin diskussion av och attityd kring våldtäktsmyter.

3.4 Etiska överväganden

Då materialet för min analys är av tämligen känslig art har jag valt att anonymisera alla parter så långt som möjligt. I största möjliga mån använder jag ”målsäganden” samt ”den/de tilltalade”. De stycken ur domarna jag har valt att citera, och där namn på de inblandade funnits med, har jag valt att förkorta ner namnet till dess första initial. Jag har även valt att inte explicit hänvisa till vilket fall det är jag har analyserat. Slutligen har jag, så långt jag har kunnat, undvikit att beskriva övergreppen eller ge detaljrika skildringar av händelsen.

⁵⁵ Payne & Lonsway & Fitzgerald (1999), s. 61

4. Analys

Min analys består av 7 delar och är uppdelad efter IRMA-skalans 7 teman ”Hon bad om det”, ”Det var inte en riktig våldtäkt”, ”Han menade det inte”, ”Hon ville”, ”Hon ljuger”, ”Våldtäkt är en obetydlig händelse” samt ”Våldtäkt är en avvikande händelse”.⁵⁶ Min analys bygger på att jag undersöker om och hur varje tema behandlas i rättsfallet genom att utgå från de påståenden som hör till respektive tema.

4.1. Hon bad om det

Temat ”Hon bad om det” kommer att undersökas genom 8 påståenden. De är som följer:

1. If a woman is raped while she is drunk, she is at least somewhat responsible for letting things get out of control.
2. When women go around wearing low-cut tops or short skirts, they’re just asking for trouble.
3. If a woman goes home with a man she doesn’t know, it is her own fault if she is raped.
4. When a woman is a sexual tease, eventually she is going to get into trouble.
5. A woman who “teases” men deserves anything that might happen.
6. When women are raped, it’s often because the way they said “no” was ambiguous.
7. A woman who dresses in skimpy clothes should not be surprised if a man tries to force her to have sex.
8. A woman who goes to the home or apartment of a man on the first date is implying that she wants to have sex.

Målsägandens kläder omnämns inte i vidare utsträckning förutom att det konstateras att hon vid den aktuella natten bar en klänning. De tilltalade männen är för henne inte okända utan personer hon känner väl. Målsäganden var från början med på att delta i sexuella aktiviteter med de två männen. Påståenden 2, 3, 4, 5, 7 och 8 berörs således inte. Påståenden 1 samt 6 diskuteras däremot utförligt i rättsfallet.

I tingsrättens utredningen av fallet nämns målsägandens promillehalt i ett väldigt tidigt skede. Genom att ta upp alkoholintaget innan ens målsägandens skador har omnämnts visar, enligt min tolkning, på att informationen skall fylla syftet att föda en tveksam attityd gentemot målsäganden.

⁵⁶ Payne, Diana L. & Lonsway, Kimberly A. & Fitzgerald, Louise F (1999), s. 37

Det upprepas sedan i sammanfattningen av målsägandens vittnesutsaga att ”hon var väldigt full”. Detta i kontrast till vad som nämns om den ena tilltalade där utrymme ges för att förklara att ”Han minns kvällen och natten mycket väl. Han var näst intill nykter”. Det anses uppenbarligen även relevant att redovisa för den tilltalades uppfattning om målsägandens berusningsgrad genom att uttrycka att ”Han tror inte att M kan komma ihåg vad som hände i lägenheten”. Det blir tydligt vems utsaga som menas vara den korrekta och vems bild av händelseförloppet skall anses ha störst tillförlitlighet. Detta trots att samma tilltalade inte verkar kunna minnas vad målsäganden hade på sig eftersom han i ett annat sammanhang omnämner hennes ”kjol” trots att det finns dokumenterat att hon bar en klänning.

Målsägandens alkoholpåverkan ges inte endast utrymme i vittnesutsagorna utan är det första skälet att tas upp som en så kallad ”speciell omständighet” i domskälet. Polismannen som var den första att möta målsäganden efter att hon ringt 112, och som även blivit kallad som vittne i fallet, beskrev målsäganden som ”inte speciellt berusad”. Detta är något som sågas i tingsrättens domskäl och polismannens bild beskrivs som ”svårförklarlig” efter att ha uppmätt målsägandens promillehalt morgonen efter den påstådda våldtäkten. Tingsrätten går så långt som att explicit uttrycka att ”det förhållandet att målsäganden var mycket kraftigt påverkad av alkohol ger anledning att bedöma hennes uppgifter med försiktighet”. De påstår att det till och med kan vara så att målsäganden ”i sitt mycket berusade tillstånd” inte har motsatt sig övergreppen utan endast i efterhand insett att hon känt sig utnyttjad och förnedrad. Däremot väljer hovrätten att belysa polismannens vana vid att möta berusade människor och att dennes beskrivning av målsäganden som ”inte speciellt berusad” skall tas på allvar och att målsägandens vittnesmål inte skall ses som mindre tillförlitligt.

Målsäganden själv har vittnat om att hon vid upprepade tillfällen både bad och skrek att de båda tilltalade skulle sluta med de sexuella aktiviteterna. Hon menar även att hon har försökt sparkas och rivas för att komma loss. De båda tilltalade nekar till att tvång skulle ha förekommit eller att målsäganden skulle ha motsatt sig, varken fysiskt eller verbalt, de sexuella aktiviteter som pågick. En av dem påstår även i klartext att ”Han hade respekterat om M hade sagt ifrån”.

Tingsrätten tar som ”speciell omständighet” upp att det är ytterst svårt att utreda en våldtäkt som har börjat som en frivillig sexuell aktivitet. De hävdar att ord står mot ord angående när frivilligheten övergick i tvång och uttrycker explicit att ”det kan då inte uteslutas att denna inledande sexuella aktivitet pågått längre tid än de några minuter som hon [målsäganden] uppgett”. Slutsatsen måste

alltså vara att tingsrätten menar att målsäganden frivilligt haft sex med de båda männen under längre tid än hon själv anser att hon gjorde. Tingsrätten menar även att våldsinslagen kan ha varit del av en frivillig sexuell samvaro och även om det inte skulle vara så kan det i alla fall ha *uppfattats* så av de tilltalade. Det är bara i hovrätten som det uttrycks att det inte finns någon anledning att misstro målsägandens uppgifter om hennes motstånd mot de sexuella aktiviteterna.

4.2. Det var inte en riktig våldtäkt

Temat ”Det var inte en riktig våldtäkt” kommer att undersökas genom 5 påståenden. De är som följer:

1. If a woman doesn't physically fight back, you can't really say that it was rape.
2. A rape probably didn't happen if the woman has no bruises or marks.
3. If the rapist doesn't have a weapon, you really can't call it a rape.
4. If a woman doesn't physically resist sex - even when protesting verbally - it really can't be considered rape.
5. If a woman claims to have been raped but has no bruises or scrapes, she probably shouldn't be taken too seriously.

Inget vapen användes vid tillfället för övergreppen. Påstående nummer 3 berörs således inte. De övriga påståendena i kategorien omnämns och diskuteras däremot.

Genom hela tingsrättsdomen redovisas och diskuteras målsägandens skador. Vissa av skadorna dokumenterades under undersökningen av henne och används vid förhandlingarna. Målsäganden beskriver hur hon genom både verbalt och fysiskt motstånd upprepade gånger försökte ta sig loss samt att hon grät under övergreppen. Det framgår även att hon var öm i kroppen i över en vecka efter händelsen samt att hon fått smärtstillande utskrivet av läkare på grund av nacksmärtor. Även den tidigare nämnda polismannen vittnade om att målsäganden verkade ha väldigt ont i kroppen morgonen efter händelsen. I domskälet är det lätt att tolka formuleringarna på ett sådant sätt att det är stärkande för hennes del att hon både har ett flertal blåmärken och svullnader, blödningar i hårbotten samt slemhinneprickor i både slidan och ändtarmsöppningen. Enligt tingsrätten är det dock inte lika stärkande för målsäganden att även de tilltalade har blivit undersökta och att den enda skadan som återfinns är ett blåmärke på den enas överarm. Tingsrätten uttrycker att den anser att det borde gå att återfinna fler tecken på motstånd från målsägandens sida på de båda tilltalade. Även

lägenheten där övergreppen skall ha ägt rum har undersökts men tingsrätten fastställer att detta har gjorts ”utan att några tecken som skulle kunna tyda på att strid förekommit kunde iakttas”.

Jag anser det intressant att det finns ett sådant fokus på fysiska skador hos målsäganden. I det här fallet är det tydligt att hon har fått skador, vilket är fruktansvärt, men det finns säkerligen våldtäktsoffer som har blivit stela av skräck och inte kämpat emot eller fällt en enda tår. Det går att ifrågasätta om alla tjejer, som hamnade ensamma med två fysiskt sätt starkare killar i en lägenhet, skulle ha slagits för att komma loss. Om det är uppenbart att smärtan blir större och männen hårdhäntare om motstånd uppvisas - skulle inte många välja att vara tysta och stilla?

4.3. Han menade det inte

Temat ”Han menade det inte” kommer att undersökas genom 5 påståenden. De är som följer:

1. When men rape, it is because of their strong desire for sex.
2. Rapists are usually sexually frustrated individuals.
3. When a man is very sexually aroused, he may not even realize that the woman is resisting.
4. Men don't usually intend to force sex on a woman, but sometimes they get too sexually carried away.
5. Rape happens when a man's sex drive gets out of control.

Ingenstans i varken tingsrätts- eller hovrättsdomen nämns på något sätt att de tilltalades sexuella drift skulle vara en anledning till händelsen. Däremot framgår det att det kan ha varit svårt för de tilltalade att under händelseförloppet förstå att de sexuella aktiviteterna inte längre var frivilliga från målsägandens sida. Påståenden nummer 1, 2 och 5 berörs följaktligen inte medan nummer 3 samt 4 diskuteras.

Sammanfattningsvis ur tingsrättsdomen går att förstå att målsäganden hävdar att hon både verbalt och fysiskt har motsatt sig de sexuella aktiviteter som förekommit efter det inledande, frivilliga, samlaget. Detta har hon gjort genom att säga ifrån, skrika och gråta samt försöka sparka och riva sig fri. De båda tilltalade menar på att de inte på något sätt har uppfattat det som att målsäganden har försökt hindra händelseförloppet eller uppfattat det som icke-frivilligt.

Som redan beskrivit under kategorin ”Hon bad om det” nämner tingsrätten att eftersom de inledande sexuella aktiviteterna var frivilliga av alla parter är det inte säkert att de tilltalade, i stundens hetta, insett att målsäganden motsatte sig vidareutvecklingen av situationen. De ifrågasätter hennes egen vittnesuppgift om att de sexuella aktiviteterna endast var frivilliga i någon minut från hennes sida medan tingsrätten menar att ”det kan då inte uteslutas att denna inledande sexuella aktivitet pågått längre tid än de några minuter som hon uppgett”. Det tycks mig märkligt att målsäganden frivilligt skulle deltagit i fortsatta samlag utan att själv veta om det.

Som jag även nämnt ovan förklarar tingsrätten vidare att även om målsäganden kan ha motsatt sig de sexuella aktiviteterna kan det för de tilltalade ha verkat som att våldet endast var en del av en frivillig gemensam sexuell samvaro. Det går alltså att tolka tingsrätten som att när sexuell aktivitet pågår är det följaktligen inte möjligt för männen att ta in hur kvinnan i fråga reagerar på och upplever situationen, inte ens när hon skriker och sparkar för att motsätta sig händelsen. Jag anser det vara en sorglig uppfattning som verkar innebära att män generellt är slavar under sin egen sexuella upphetsning. Det är säkert inte många män som skulle vilja beskrivas som korkade eller oförmögna att kontrollera sig själva, men det är den bilden som accepteras som naturlig.

En annan sak värt att poängtera är att tingsrätten nästintill ursäktar de tilltalades oförmåga till att förklara flera av målsägandens skador genom att uttrycka att detta ”kan förklaras av att de tror att de kommer i ett sämre läge om de berättar om all våldsutövning”. Det går således till och med att försöka väcka sympati för männen som inte vågar uttrycka allt vad deras sexuella preferenser innebär i rädsla för att bli dömda för våldtäkt.

4.4. Hon ville

Temat ”Hon ville” kommer att undersökas genom 5 påståenden. De är som följer:

1. Although most women wouldn't admit it, they generally find being physically forced into sex a real “turn-on.”
2. Many women secretly desire to be raped.
3. Many women find being forced to have sex very arousing.
4. Some women prefer to have sex forced on them so they don't have to feel guilty about it.
5. Many women actually enjoy sex after the guy uses a little force.

Det går inte att hitta någon explicit formulering i varken tingsrätts- eller hovrättsdomen som går i linje med någon av påståendena i kategorin ”Hon ville”. Däremot vill jag hävda att flera påståenden går att återfinna mellan raderna i vad som uttrycks i domarna, speciellt påståenden nummer 4 och 5.

Det upprepas flera gånger genom domarna att målsäganden vid tidigare tillfällen har haft ”hårdare sex” med de tilltalade. Det anses även av relevans att i yttersta detalj gå in på exakt vilka typer av våldsinslag som varit del av denna sexuella samvaro som alltså har inträffat vid helt andra tidpunkter än natten för övergreppen. Eftersom målsäganden tidigare frivilligt haft sex med vissa våldsinslag är det följaktligen svårt för rätten att tänka sig att hon inte även i detta fall skulle ha godkänt situationen. Tingsrätten menar även, som tidigare nämnt, att målsäganden mycket väl kan ha varit med på de sexuella aktiviteterna vid det aktuella tillfället och endast i efterhand ångrat sig och känt sig förnedrad och utnyttjad.

Vad en kvinna finner upphetsande i sexuella sammanhang borde inte spela någon roll för hennes trovärdighet när hon rapporterar en våldtäkt. I det här fallet anser jag det intressant hur rätten resonerar att målsägandens tidigare sexuella möten med de tilltalade ligger henne i fatet. Om hon vid flertalet tidigare tillfällen haft sex med de tilltalade, men aldrig tidigare anmält dem, är väl det snarare ytterligare ett bevis på att någonting hände vid detta tillfälle som inte var acceptabelt? Dessutom borde väl de tilltalade ha en väldigt bra uppfattning om vilka gränser som gällde om de tidigare haft ”hårdare sex” med målsäganden?

4.5. Hon ljuger

Temat ”Hon ljuger” kommer att undersökas genom 5 påståenden. De är som följer:

1. Women who are caught having an illicit affair sometimes claim that it was rape.
2. Many so-called rape victims are actually women who had sex and “changed their minds” afterwards.
3. Rape accusations are often used as a way of getting back at men.
4. A lot of women lead a man on and then they cry rape.
5. A lot of times, women who claim they were raped just have emotional problems.

Då målsäganden inte var i någon kärleksrelation vid tidpunkten för övergreppen faller påstående nummer 1 bort. Det går däremot att återfinna indikationer på att påståenden nummer 2, 3, 4 och 5 omnämns i tingsrättsdomen.

Som jag redan beskrivit i ovan nämnda kategorier skriver tingsrätten under ”speciella omständigheter” ett stycke som uttrycker misstro över att målsäganden vid tidpunkten för övergreppen motsatte sig dessa. Rätten hävdar istället att målsäganden frivilligt kan ha deltagit i de sexuella aktiviteterna och först i efterhand kan ha upplevt att hon blivit utnyttjad, förnedrad och sviken av de tilltalade. Genom denna formulering blir det tydligt att tingsrätten ser det som en möjlighet att målsäganden anmält våldtäkten med anledning av att hämnas på de båda männen.

En annan aspekt som förtjänar att tas upp i sammanhanget är att en av de tilltalade dels beskriver målsäganden som ”ängestladdad och nedstämd” direkt efter händelsen men även att ”Han har tidigare varit med om detta”. Dessutom har det getts plats att inkludera, i den väldigt korta vittnesutsagan från vännen målsäganden ringde direkt efter våldtäkten, att målsäganden ofta gråter när hon är alkoholpåverkad samt att ”M är en känslig person”. Bilden målas följaktligen upp av målsäganden som en blödig kvinna som ofta tar till gråten.

4.6. Våldtäkt är en obetydlig händelse

Temat ”Våldtäkt är en obetydlig händelse” kommer att undersökas genom 5 påståenden. De är som följer:

1. If a woman is willing to “make out” with a guy, then it’s no big deal if he goes a little further and has sex.
2. Rape isn’t as big a problem as some feminists would like people to think.
3. Being raped isn’t as bad as being mugged and beaten.
4. Women tend to exaggerate how much rape affects them.
5. If a woman isn’t a virgin, then it shouldn’t be a big deal if her date forces her to have sex.

Varken tings- eller hovrätten uttrycker att våldtäkt inte skulle vara ett allvarligt problem, deras diskussion håller sig snarare till huruvida detta fallet verkligen *är* en våldtäkt. Påståenden 2 samt 3 faller följaktligen bort.

Påståenden 1 och 5 berörs inte ordagrant då målsäganden frivilligt gjorde mer än att bara hångla med de tilltalade samt inte var oskuld vid tillfället. Däremot berörs de på så sätt att målsägandens bakgrund, och ”vilken typ” av kvinna hon är, eller framställs att vara, spelar roll. Målsägandens relation till de tilltalade nämns, som tidigare konstaterat, vid flertalet tillfällen genom både tingsrätts- och hovrättsdomen. Deras gemensamma sexuella historia och vanor beskrivs tämligen detaljerat och det verkar som att, framförallt tingsrätten, drar slutsatsen att genom att frivilligt delta i vissa sexuella aktiviteter, vid helt andra tillfällen, är det inte en alltför stor sak att det denna gång kan ha skett utan hennes medgivande.

Som redan redovisat läggs det genom båda domarna stort fokus på målsägandens skador och även hennes sinnesstämning under och precis efter övergreppen. Tingsrätten uttrycker att målsägandens vittnesmål styrks av det stora antal skador hon har men fortsätter med att hävda att ”Samtidigt som det stora antalet skador på målsägandens kropp är anmärkningsvärt måste det också beaktas att dessa skador sedda var för sig är lindriga”. Att ha ont i kroppen i flera veckor efter händelsen är alltså att beskrivas som ”lindrigt” då det inte finns brutna revben eller blåttiror.

I överklagan till hovrätten har målsäganden bifogat ett intyg från en psykolog samt redovisat för hur hon har varit sjukskriven till följd av våldtäkten. Trots att det i detta fall var till målsägandens fördel att hon mådde väldigt dåligt efter övergreppen är det intressant att det endast omnämns i sammanhang som går att bevisa. Det verkar inte ha ansetts av vikt att fråga målsäganden eller redovisa för andra känslomässiga konsekvenser som det ligger nära tillhands att tro kan ha existerat. Jag får intrycket att smärtan övergreppen har åsamkat målsäganden blir om inte helt förnekad, så åtminstone ifrågasatt och i viss mån verkar det irrelevant.

4.7. Våldtäkt är en avvikande händelse

Temat ”Våldtäkt är en avvikande händelse” kommer att undersökas genom 7 påståenden. De är som följer:

1. Rape mainly occurs on the “bad” side of town.
2. Usually, it is only women who do things like hang out in bars and sleep around that are raped.
3. Men from nice middle-class homes almost never rape.
4. It is usually only women who dress suggestively that are raped.
5. Rape is unlikely to happen in the woman’s own familiar neighborhood.

6. In reality, women are almost never raped by their boyfriends.
7. Rape almost never happens in the woman's own home.

Området målsäganden och de tilltalade vistades i den aktuella natten omnämns bara som hastigast och då utan någon värdering. Det enda som framgår är att en av de tilltalade bor nära nattklubben de alla vistades på den kvällen. Adresserna som uppges är från Stockholms finare kvarter. Som tidigare nämnt omnämns inte målsägandens klädsel i någon större utsträckning. Inte heller diskuteras hennes tidigare sexuella erfarenheter (förutom med de tilltalade) och det enda som skrivs om hennes festvanor är att hon, tillsammans med de tilltalade, vistades på en nattklubb natten för våldtäkten. Påståenden 1, 2, 4, 5 samt 7 faller följaktligen bort. Jag anser däremot att påstående 2 och 6 berörs om än inte ordagrant.

Termen "middle-class homes" är svår att översätta till en svensk kontext, dock går det att återfinna hänvisningar till de tilltalades levnadssituation i en skiljaktig mening till hovrättens fällande dom angående männens häktning. Det beskrivs att de båda "lever under ordnade förhållande" samt att "Någon risk för fortsatt brottslig verksamhet kan inte sägas föreligga". Det ligger nära till hands att undra huruvida dessa "ordnade förhållande" har någon samhörighet med männens fina adresser samt välkända rykte inom Stockholms överklasskretsar.

Även om ingen av de tilltalade männen var målsägandens pojkvän har det blivit tydligt att deras relation omnämns ett flertal gånger. Speciellt intressant är det som nämns under "speciella omständigheter" där tingsrätten uttrycker att "målsäganden i vart fall inledningsvis haft känslor för A och J samt att målsäganden genom den sexuella relationen med de tilltalade kommit in i nämnda kretsar". "Nämnda kretsar" syftar på personer som lever och festar kring Stureplan i Stockholm. Det går att ifrågasätta huruvida detta nämns av tingsrätten för att visa på målsägandens utsatta situation och att det för hennes del socialt sätt säkert var viktigt att hålla sig väl med de tilltalade. Då det nämns tillsammans med en rad andra "speciella omständigheter" som uteslutande annars är till målsägandens nackdel ligger det dock närmare till hands att tro att även detta är en omständighet som skall verka för att misskreditera målsäganden. Det faktum att hon hyst förälskade känslor gentemot sina förövare gör således att övergreppen mot henne kan ses i ett annat ljus och att detta är en bidragande faktor till att ifrågasätta hennes vittnesmål.

5. Slutsats

Alla 7 teman som återfinns i IRMA-skalan representeras i olika stor utsträckning i rättsfallet som har undersökts. Om det kan anses förhålla sig så att resultatet som framkommit och presenterats i denna uppsats inte kan bedömas som unikt i jämförelse med andra rättsfall av samma typ blir slutsatsen att det är tydligt att våldtäktsmyter inte endast florerar bland allmänt folk utan även lever och frodas i svenska rättssalar. Med tanke på undersökningens begränsade omfattning av endast ett fall är det tämligen obehagligt att tänka sig resultatet av en liknande undersökning som utökats till att omfatta 10, 100 eller 1000 fall. På vilka sätt myterna har berörts har redan redovisats och diskuterats i analysen.

6. Sammanfattande diskussion

En viktig diskussion att föra i detta sammanhang är om, och i så fall varför, just sexualbrott och dess offer och förövare hanteras och uppfattas annorlunda från andra typer av brottmål. Detta är något som Katarina Wennstam exemplifierar på följande sätt: Ett av de allra vanligaste brotten under helgerna i Sverige är så kallad krogrelaterad brottslighet. Det är killar som hamnar i slagsmål i baren eller på dansgolvet, kroggäster som hamnar i bråk med vakter eller män som blir attackerade och rånade på väg hem från krogen. I ett samhälle som hela tiden talar om för våldtäktsoffer att de på olika sätt hade kunnat förhindra att bli våldtagna är det intressant att detta resonemang inte verkar tänkbart att applicera på andra brott.⁵⁷ Om en full kille ragglar hem från krogen och är uppklädd i dyra kläder och blir rånad på sin Rolex-klocka är det antagligen inte alltför många som hävdar att han får skylla sig själv för att han var full och hade dyra kläder.⁵⁸ Inte heller utreds hans krog- eller alkoholvanor på samma sätt som ett våldtäktsoffers bakgrund ofta undersöks in i minsta detalj.⁵⁹ Män som grupp drar inga fördelar av lära rånoffer att känna skuld känslor inför brottet som har begåtts mot dem på samma sätt som de vinner på att få våldtäktsoffer att skämmas. Därför finns det heller ingen anledning att ifrågasätta och utreda rånoffret på samma sätt.

En annan aspekt att beröra är att offer ideligen förväntas agera och bete sig utifrån en given mall under och efter övergreppen. De ska skrika och gråta, sparka och slåss och efter våldtäkten ska de

⁵⁷ Wennstam Katarina (2004) s. 66

⁵⁸ Wennstam, Katarina (2002) s. 33

⁵⁹ Wennstam, Katarina (2002) s. 65

inte känna någonting annat än hat gentemot gärningsmannen. Det är märkligt att denna inställning råder trots att vi vet att människor reagerar på olika sätt i olika situationer under olika omständigheter. I vissa fall, där den tekniska bevisningen är liten, har domstolar till och med valt att hänvisa till allmänna antaganden om hur människor brukar, eller i deras mening borde, bete sig i olika situationer. Det finns exempel på fall som har avskrivits för att offrets beteende inte överensstämmer med bilden av hur ett offer bör agera. Hon har kanske inte genast anmält våldtäkten efter att den inträffade, hon kanske inte har skrikit på hjälp eller så kanske hon har fortsatt ha en relation till gärningsmannen efter övergreppen. Allt detta gör att hennes trovärdighet som offer sjunker och att tilltron till henne minskar.⁶⁰ Det är givetvis problematiskt att utreda ett brott där ord står mot ord men jag finner det fruktansvärt sorgligt att det existerar ett sådant fokus på offret när det gäller sexualbrottmål. Det är män som i allt väsentligt står för det sexuella våldet, men det är kvinnornas ansvar att se till att de inte utsätter sig för risker som gör dem till offer. Bli de ändå offer är det viktigt att de beter sig på ”rätt” sätt under hela händelseförloppet om de vill ha en chans till upprättelse eller att överhuvudtaget bli trodda.

Genom att gång på gång förmedla bilden av att det finns drag hos offer och förövare som skapar de ”riktiga” våldtäkterna, liksom det finns drag som gör övergreppen till någonting som inte är anse som lika allvarligt, skapas något av en ond cirkel. Eftersom det är tydligt att den samhälleliga moralen kring sexuellt våld existerar inom rättsväsendet kan det även anses vara rimligt att se det som troligt, eller i alla fall möjligt, att dessa uppfattningar till viss del även påverkar många domslut. Dessa domslut blir sedan del av en statistik som människor kan titta på och få sina fördomar och våldtäktsmyter bekräftade. Stereotypa och, många gånger falska, uppfattningar om offer och förövare blir följaktligen ännu mer kraftfullt huggna i sten och den generella bilden förmedlas av att det är bara är invandrare och tidigare kriminella som är våldtäktsmän och endast ”fina” flickor som är ”riktiga” offer. Det blir således ännu svårare för vissa tjejer att bli trodda och det föds säkerligen en stor tveksamhet bland många offer att anmäla eftersom de har fått lära sig att vad de har blivit utsatta för, under de omständigheter som förelegat, inte är att betrakta som en ”riktig” våldtäkt. Mörkertalet av vissa typer av våldtäkter blir alltså ännu större och bilderna av vad som definierar ”riktiga” våldtäkter reproduceras än en gång.

⁶⁰ Asp, Petter (2010) s. 55-56

Referenser

Asp, Petter (2010) "Våldtäkt - ett rättsligt perspektiv" i *Antologi: sju perspektiv på våldtäkt*, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet, Uppsala

Boëthius, Maria-Pia (1990) *Patriarkatets våldsamma sammanbrott & Varför våldtäkt finns*, Bonnier, Stockholm

Brottsförebyggande Rådet (2008) *Rapport 2008:13: Våldtäkt mot personer 15 år och äldre - Utvecklingen under åren 1995-2006*, Edita Nordstedts AB

Brownmiller, Susan (1975) *Against Our Will: Men, Women and Rape*, Simon & Schuster, New York

Burt, Martha (1980) "Cultural Myths and Supports for Rape" i *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 38., No. 2.

Jarl, Bengt & Stolt, Eleonora (2010) "Mellan normalitet och avvikelse: Forskning om sexualförövare och framväxten av praktisk behandling" i *Antologi: sju perspektiv på våldtäkt*, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet, Uppsala

Jeffner, Stina (1997) *Liksom våldtäkt, typ*, Uppsala universitet, Uppsala

Lonsway, Kimberly A. & Fitzgerald, Louise F. (1994) "Rape myths: In review" i *Psychology of Women Quarterly*, 18.

Payne, Diana L. & Lonsway, Kimberly A. & Fitzgerald, Louise F (1999) "Rape Myth Acceptance: Exploration of Its Structure and Its Measurement Using the Illinois Rape Myth Acceptance Scale" i *Journal of Research in Personality*, No 33.

Wennstam, Katarina (2002) *Flickan och skulden: en bok om samhällets syn på våldtäkt*, Bonnier, Stockholm

Wennstam, Katarina (2004) *En riktig våldtäktsman: en bok om samhällets syn på våldtäkt*, Bonnier, Stockholm

Rättsfall

Målnummer B 3806-07

TABLE 2
IRMA and IRMA-SF Items

Label	Number	Item
SA-3*	1.	If a woman is raped while she is drunk, she is at least somewhat responsible for letting things get out of control.
WI-5*	2.	Although most women wouldn't admit it, they generally find being physically forced into sex a real "turn-on."
MT-3	3.	When men rape, it is because of their strong desire for sex.
TE-5*	4.	If a woman is willing to "make out" with a guy, then it's no big deal if he goes a little further and has sex.
LI-4	5.	Women who are caught having an illicit affair sometimes claim that it was rape.
FI-1	6.	Newspapers should not release the name of a rape victim to the public.
LI-3	7.	Many so-called rape victims are actually women who had sex and "changed their minds" afterwards.
WI-1*	8.	Many women secretly desire to be raped.
DE-5	9.	Rape mainly occurs on the "bad" side of town.
DE-4	10.	Usually, it is only women who do things like hang out in bars and sleep around that are raped.
FI-2*	11.	Most rapists are not caught by the police.
NR-1*	12.	If a woman doesn't physically fight back, you can't really say that it was rape.
DE-2*	13.	Men from nice middle-class homes almost never rape.
TE-1	14.	Rape isn't as big a problem as some feminists would like people to think.
SA-2	15.	When women go around wearing low-cut tops or short skirts, they're just asking for trouble.
LI-2*	16.	Rape accusations are often used as a way of getting back at men.
NR-5	17.	A rape probably didn't happen if the woman has no bruises or marks.
WI-4	18.	Many women find being forced to have sex very arousing.
SA-4	19.	If a woman goes home with a man she doesn't know, it is her own fault if she is raped.
MT-5	20.	Rapists are usually sexually frustrated individuals.
FI-3*	21.	All women should have access to self-defense classes.
DE-3*	22.	It is usually only women who dress suggestively that are raped.
WI-2	23.	Some women prefer to have sex forced on them so they don't have to feel guilty about it.
NR-3*	24.	If the rapist doesn't have a weapon, you really can't call it a rape.
SA-6	25.	When a woman is a sexual tease, eventually she is going to get into trouble.
TE-3	26.	Being raped isn't as bad as being mugged and beaten.
DE-7*	27.	Rape is unlikely to happen in the woman's own familiar neighborhood.
DE-1	28.	In reality, women are almost never raped by their boyfriends.
TE-2*	29.	Women tend to exaggerate how much rape affects them.
MT-2	30.	When a man is very sexually aroused, he may not even realize that the woman is resisting.

TABLE 2—*Continued*

Label	Number	Item
LI-1*	31.	A lot of women lead a man on and then they cry rape.
FI-4*	32.	It is preferable that a female police officer conduct the questioning when a woman reports a rape.
LI-5	33.	A lot of times, women who claim they were raped just have emotional problems.
NR-2	34.	If a woman doesn't physically resist sex—even when protesting verbally—it really can't be considered rape.
DE-6	35.	Rape almost never happens in the woman's own home.
SA-5*	36.	A woman who "teases" men deserves anything that might happen.
SA-8*	37.	When women are raped, it's often because the way they said "no" was ambiguous.
TE-4	38.	If a woman isn't a virgin, then it shouldn't be a big deal if her date forces her to have sex.
MT-1*	39.	Men don't usually intend to force sex on a woman, but sometimes they get too sexually carried away.
FI-5	40.	This society should devote more effort to preventing rape.
SA-1*	41.	A woman who dresses in skimpy clothes should not be surprised if a man tries to force her to have sex.
MT-4*	42.	Rape happens when a man's sex drive gets out of control.
SA-7	43.	A woman who goes to the home or apartment of a man on the first date is implying that she wants to have sex.
WI-3	44.	Many women actually enjoy sex after the guy uses a little force.
NR-4	45.	If a woman claims to have been raped but has no bruises or scrapes, she probably shouldn't be taken too seriously.

Note. * Indicates IRMA-SF (short-form) items; item label prefix refers to the subscale corresponding to the item: SA, *She asked for it*; NR, *It wasn't really rape*; MT, *He didn't mean to*; WI, *She wanted it*; LI, *She lied*; TE, *Rape is a trivial event*; DE, *Rape is a deviant event*; FI, filler item (not scored).